

Diskuze kolem nákladů na rozšíření NATO na východ

Die Debatte über die Kosten der NATO-Osterweiterung. Hg. August Pradetto, Fouzieh Melanie Alamir. Demokratie, Sicherheit, Frieden, Bd. 119. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1998, 282 stran, ISBN 3-7890-5447-X.

Všichni zájemci o problematiku rozšíření Severoatlantické aliance jistě uvítají poměrně nedávno vydanou publikaci *Die Debatte über die Kosten der NATO-Osterweiterung*, která přináší soubor postojů a názorů na rozšíření NATO na východ, názorů významných odborníků – politologů z různých zemí, z USA, z Turecka, ze zemí západní i východní Evropy, tedy i z České republiky.

Proces rozšiřování NATO na východ byl zahájen v roce 1993. Byl připraven programem Partnerství pro mír schváleným v lednu 1994 a konkretizován ve Studii o rozšiřování NATO ze září 1995. Důležitým milníkem pro jeho realizaci se pak stal summit v Madridu v červenci 1997. Na setkání Severoatlantické rady v prosinci 1997 v Bruselu oznámili ministři obrany zemí NATO úspěšné završení jednání o přistoupení k Severoatlantické alianci se třemi zeměmi – s Českou republikou, s Polskem a s Maďarskem. Dne 16. prosince téhož roku byly podepsány protokoly o přistoupení k Washingtonské smlouvě a potom začal ratifikační proces v národních parlamentech jednotlivých členských států NATO.

Ačkoli téma rozšíření NATO na východ představuje jedno z nejvýznamnějších témat politické i vědecké diskuze o budoucnosti evropské bezpečnosti, málo se prozatím hovořilo (s výjimkou Spojených států amerických) o finančních nákladech souvisejících s přijetím nových členů do Severoatlantické aliance. Převážil totiž nepoměr mezi poměrně malou pozorností věnovanou danému tématu a skrytou výbušnou látkou ve vnitropolitické situaci zemí usilujících o připojení k Severoatlantické alianci.

Zmíněný nepoměr vedl vydavatele recenzované studie k tomu, aby se pokusili předložit čtenáři hlavní postřehy o tom, jak byl problém nákladů přijímán v jednotlivých zemích, proč většinou nebyly dosaženy takové výsledky, jaké byly očekávány. Autoři jednotlivých příspěvků, kteří se profesionálně zabývají zahraničněpolitickými a bezpečnostními otázkami, proto většinou sledují konkrétní vnitropolitickou situaci ve vlastních zemích, procesy rozhodování, jakož i činnost různých institucí.

Cílem jednotlivých studií zařazených do sborníku *Die Debatte über die Kosten der NATO-Osterweiterung* je ukázat, jak byla dosud problematika nákladů na přistoupení k Severoatlantické alianci v různých zemích projednávána a vykládána. Přitom se snaží re-agovat na diskuzi na různých úrovních – vládní, v parlamentu, ve veřejnosti i ve vědecké sféře.

Úvodní příspěvek *Augusta Pradetta* začleňuje problematiku do širších souvislostí procesu rozšiřování NATO na východ a nového uspořádání evropského bezpečnostního systému. Zároveň shrnuje i výsledky výzkumu z jednotlivých zemí. Z toho pak vyplývají další otázky a závěry, pokud se týká budoucího charakteru NATO a utváření evropského bezpečnostního systému. „Diskuze o nákladech na rozšíření Severoatlantické aliance... vedla nakonec k řešení otázek budoucnosti NATO, k zásadní otázce budoucnosti evropské i globální bezpečnosti a ke způsobu jak v nových podmínkách zajistit bezpečnost.“¹ Autor této stati též poukazuje na nacionální aspekty bezpečnostní politiky, sílící po skončení studené války.

Další kapitola, jejímiž autory jsou *Mark A. Boyer a John T. Rourke, Fouzieh Melanie Alamir, Trevor Taylor, Francoise Manfrass-Sirjacques, Luigi Vittorio Ferraris, Carolina*

Bescansa-Hernández, Hüseyin Bağcı a Karl-Heinz Kamp, zachycuje diskuzi o rozšíření NATO na východ uvnitř jednotlivých členských států Severoatlantické aliance, konkrétně například v USA, v Německu, ve Velké Británii, ve Francii, v Itálii, ve Španělsku a v Turecku. Kromě toho tato kapitola obsahuje rovněž diskuzi probíhající přímo v NATO.

Otázka nákladů na přijetí středoevropských a východoevropských zemí do Severoatlantické aliance se při důkladném pozorování dělí na dva problémové okruhy – na prognózu finančních výdajů souvisejících s rozšířením NATO na východ a na rozdělení této finanční zátěže mezi spojenecké partnery a nové uchazeče o členství v Severoatlantické alianci. Přitom politicky asi nejpozoruhodnějším charakteristickým rysem problému nákladů se stala skutečnost, že „do jara roku 1996 nebyl tematicky vyzdvížen ani ve veřejnosti, ani ve vedoucích grémiích Severoatlantické aliance, ani na pracovní úrovni uvnitř členských států NATO“.²

Třetí část recenzovaného sborníku *Die Debatte über die Kosten der NATO-Osterweiterung* přibližuje diskuzi o nákladech na přistoupení k NATO ve třech státech, které byly přizvány k jednání o přistoupení jako první. Přitom diskuzi v Polsku analyzuje *Erhard Cziomer*, v České republice *Josef Fučík* a v Maďarsku *László J. Kiss*. Tito autoři sledují hospodářské, vnitropolitické i bezpečnostní aspekty.

Pro českou čtenářskou veřejnost jsou samozřejmě velmi zajímavé především postřehy *Josefa Fučíka*, které se týkají situace v České republice v souvislosti s diskutovanou tematikou. „V posledních dvou letech byla Česká republika... opakovaně vystavena kritice států NATO. Tato kritika (hlavně z USA) se týká jak všeobecných problémů, tak nedostatečných částek vyčleněných z rozpočtu na obranu... První politické kroky českého státu s ohledem na obranu se realizovaly v ovzduší značného podceňování potřeb obrany země... Až do roku 1997 byly předmětem vnitropolitické diskuze pouze politické a vojenské aspekty členství České republiky v NATO. Hospodářské aspekty týkající se otázky finančních částek vyčleněných z rozpočtu na obranu a přímých výdajů na naši účast v Severoatlantické alianci zůstaly v pozadí.“³

Čtvrtá kapitola publikace *Die Debatte über die Kosten der NATO-Osterweiterung* obsahuje příspěvky autorů z několika zemí, s nimiž se počítá jako s kandidáty členství v NATO v možném druhém kole rozšiřování Severoatlantické aliance na východ. Jde tedy o autory z Bulharska, z Litvy, z Rumunska, ze Slovenska, ale třeba i z Rakouska. Autory jednotlivých států jsou *Ameli-Ute Gabanyi* a *Ion Mircea Plangu*, *Ljubica Jelusic*, *Heinz Gärtner* a *Johann Pucher*, *Svetozar V. Eldarov*, *Janis Sarts*, *Ivo Samson*.

Například v Rakousku vyvolala studie značně kontroverzní reakce. „Na tiskové konferenci označil předseda Národní rady *Heinz Fischer* (SPO) na 7 miliard rakouských šilinků odhadované roční zvýšení rozpočtu na obranu jako argument proti vstupu Rakouska do NATO. OVP hovořila o »hororových« cifrách. V jednom veřejném stanovisku Ministerstva zahraničních věcí stálo, že nejsou realizovatelné a že jsou příliš vysoké.“⁴

Slovenské postoje k přijetí zemí do Severoatlantické aliance podrobněji rozvádí *Ivo Samson*. Ten upozorňuje na okolnosti, které vedly k tomu, že se Slovenská republika nedostala do prvního kola rozšiřování NATO na východ. Na základě této skutečnosti bylo v letech 1993–1997 odsunuto též hodnocení nákladů spojených s eventuálním přistoupením k NATO. Až do léta roku 1997 nebyl rovněž vyjasněn rozsah slovenské aktivity v rámci NATO v případě přijetí Slovenska do Severoatlantické aliance ani řada s tím souvisejících otázek. V této souvislosti *Ivo Samson* poukazuje na alternativní řešení – tj. na vlastní zajišťování bezpečnosti i na možnosti neutrality země. U obou možností lze však jen velmi obtížně odhadnout finanční náklady.

Celkově jsou hospodářské důsledky přistoupení Slovenské republiky k Severoatlantické alianci rozděleny do tří kategorií – do kategorie přímých nákladů na členství v NATO, do kategorie nepřímých nákladů a konečně do kategorie hospodářských nákladů vyplývajících ze spolupráce s NATO. V současnosti je zcela zřejmé, že se bude na Slovensku v příštích letech více diskutovat o nákladech, které způsobí deletrvající nečlenství v NATO, než o nákladech na integraci do této organizace.

Na závěr publikace *Die Debatte über die Kosten der NATO-Osterweiterung* jsou v příloze dokumentovány některé důležité závěry předložených studií. Jde o shrnutí studie Rozpočtového výboru Kongresu USA, studie amerického Ministerstva obrany z února 1997 a poslední verze z Ministerstva obrany USA z února 1998. Jako dobrá pomůcka pro lepší orientaci čtenářů v celkovém vývoji dané problematiky slouží rovněž časová tabulka, která přehledně znázorňuje vývoj procesu rozšiřování Severoatlantické aliance na východ.

A co říci závěrem? Kniha poskytuje kompletní pohled na danou problematiku rozšiřování Severoatlantické aliance na východ nejen z pohledu NATO jako celku, ale i jednotlivých kandidátských zemí.

Ivona Řezanková

¹ *Die Debatte über die Kosten der NATO-Osterweiterung*. Hg. August Pradetto, Fouzieh Melanie Alamir. Demokratie, Sicherheit, Frieden, Bd. 119. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1998, s. 27.

² Tamtéž, s. 142.

³ Tamtéž, s. 161, 163 a 168.

⁴ Tamtéž, s. 226.